

Melike Kurtiç Söyleşisi (18 Haziran 1997)

Seramikten Deniz Kestanelerine Uzanan Serüven

Melike Kurtiç: Zeynep (Rona) bir gün atelyeme geldi, tabii seramikler, fotoğraflar, film çalışmaları, deniz kestanesi çizimleri, hepsi güzel bir şekilde atelyede sergilenmiş durumdaydı. Heyecanlandı, dedi ki “Melike tüm çalışmalar içinde özde bir beraberlik var, onun için ben bu sergiyi yapmak istiyorum”. Tabii ben de “peki” dedim, ama bu özeti yapmak hiç kolay olmadı. Her dönemden iki örnekle bu sergiyi gerçekleştirdim.

Ben sanatımı kısaca rastlantıya ve sezgiye dayandırıyorum. Size kuramsal bir açıklama yapamayacağım sanatımın özü hakkında, çünkü ben kuramlar üzerine çalışmadım, dediğim gibi beni yönlendiren rastlantı ve sezgi oldu.

Seramiğe başlamam bir rastlantıdır, şöyle ki ben akademide kumaş desenleri üzerine eğitim gördüm. Bize fazla birşey öğretilmezdi, işin tekniği, laboratuvarı öğretilmezdi, biz daha çok kendi kendimizi yetiştirmiş bir kuşaktık. Kumaş desenlerinden mezun olduktan sonra bir süre çalışmadım, sonra Eczacıbaşı Tuzla’da bir seramik atelyesi açtı. Karaköy’de de, çini desenlerini eski Osmanlı formları üzerine uygulayan bir atelye vardı, orada da çalışmaya başladım. Fırçam aslında çok iyiydi, ama bu iş sayesinde fırça tekniğini daha iyi öğrendim. Fakat bu arada o atelyede Hakkı İzzet ve İsmail Oygur’ın yönettiği bir seramik kursuna da başladım. O sırada ben desenleri boyuyorum, ama yetersiz bir şey var, bendeki o yaratıcı heyecanı orada bulamadım. Başlıyamıyorum, bir türlü olmuyor derken bir gün oturdum ufak bir çanak yaptım, baktım mesele galiba çözüldü, benim yaratıcı heyecanım bu toprakla, bu çanakla biçimlendi. Ondan sonra yavaş yavaş çalışmaya başladım, önce kulpla gövde arasındaki ilişkisi üzerinde durdum ve o ara size bir anımı anlatayım, bizim çevremizde edebiyatçılar vardı, plastik sanatçılar da vardı tabii, bir de dergiler, *Dost* dergisi, *Yeditepe*, *Yeni Ufuklar* üçüncü hamur kâğıda basılmış, şimdiki gibi bir dergi yok ama, içinde güneş olan insanların çıkartmış oldukları dergilerdi. *Dost* dergisinden, Salim amca (Salim Şengil) dedi ki “bir konuşma yapalım senle” ve ben o ara Ankara’ya gittim, Hitit Müzesi’ni gezdim, gezdikten sonra, müthiş heyecanlandım ve Salih amcaya telefon ettim, dedim ki “Atalarımın teri daha burada kurumamış, ben daha bir çömezim, ben bu konuşmayı yapamam, mümkün değil”. Belki burada benim işime karşı sorumluluğumun da ilk ufacak temeli atılmış oldu. Sonra ilk sergimi açtım. Türkiye’de [kalırsam] kendimi tekrar edebilirdim, kendimi dışarıya atmam gerekiyordu ve Danimarka’da bir yarışma sonucunda, bir atelyede, ufak bir iş bularak Danimarka’ya gittim. Benim esas seramikle, seramik kiliyle esas karşılaşmam Danimarka’da oldu, çünkü oradaki kil, 1300 derecede pişen bir kildi, müthiş plastisitesi olan bir kildi, yani şöyle anlatabilirim; elinizde kili hissettiğiniz zaman müthiş bir doku da veriyordu ve Royal Porselen’de çalışmaya başladım, benim için

dönüm noktasıdır, çünkü ben orada seramiğin en ince noktalarını öğrendim ve 1300 derecede pişen bir kille karşılaştım ki, bu taşlaşan bir kildir. Tabii bu kilin bana vermiş olduğu dokusal özellik beni giderek doğadaki dokusal değişime doğru yönlendirdi. İşlerimde hakim olan daire ve küre form, gene seramiğin bir form örneği olmasıyla meydana gelen ilk işlerimdi. Ben işe böyle başladım ve bu beni etkiledi, ondan sonra doğaya yönelik gözlemin başlangıcını seramikteki bir formla, seramiğin bir form üzerinde durmasından ve yüksek derecede pişen kilin dokusal olanaklarından, sonra doğaya daha başka bir gözle bakmaya başladım, doğadaki doku değişimi, doğadaki küre formu, giderek dikkatimi o yöne doğru yönelttim. Doğadaki küre formlara baktığım zaman o dış kabuğun içinde, içe doğru bir yaşam özünün olduğunu görmeye başladım. Doğaya baktığım zaman birçok küre formu görürüm, küre olan birçok şey. Bir dış kabuğu var, dış kabuğu bir yaşamın özünü içeriyor, kapatıyor, ben böyle anlıyorum ve tabii giderek seramik formlarımda bunu belirlemeye başladım. İlk formlarım bir küre ve onu çevreleyen bir doku, doku, ama gene de organik bir doku, yani gene de doğayla ilişkisi olan bir form. Burada dokuyu görüyorsunuz, parmaklarımı hissediyorsunuz, parmaklarımın kile nasıl bir doku verdiğini görüyorsunuz. Bundan sonra içeriye yöneldim, içte birşey var, ama bir türlü dışarıya çıkamıyor. Bunlar oldukça büyük formlar, 30x40 cm dolayında.

Sonra içten dışa doğru bir gelişme başladı. Küreyi ya da elips bir formu ikiye ayırmaya başladım. Daha kompakt birşey, ama oradaki bir çatlak benim için bir başlangıç. Ardından küreyi yardım, tam içeriye girmedim, ama yardım, sonra kapattım, ama gene yüzeyde dokusal bir oluşum kendini gösteriyor.

Daha sonra formu tamamiyle ikiye ayırdım ve içindeki öze doğru bir giriş yaptım. Bunları 1973 ya da 1974'te gerçekleştirdim, yani 25 sene önce Almanya'da. Bunlarda daha bir özünde çalıştım. Danimarka'da, Royal Porselen'de çalışırken orada üretime alınacak formların pişirme derecesi 1300'dür, yani seramikte son derece zor olan bir şeydir. Çünkü burada form yaparsınız küçülür, sonra çökme olasılığı çok fazladır, çünkü 1300 derecede çamur camlaşıyor, camlaştığı zaman, şayet o dereceye karşılık gelmeyen bir çamursa çöker.

Bir dinleyici: Seramiklerin içleri dolu mu?

MK: Seramik içi doluyken bu formu yapmak mümkün değildir, çünkü en ufak bir hava kabarcığı patlamasına neden olur. Bütün bu formların içi boştur, yani inşa edersiniz. Açarsınız, sucuk gibi yuvarlarsınız ve üst üste koyarsınız, üst üste koyarken de arada kesinlikle hava boşluğu kalmaması gerekir. Çamurun içindeki hava kabarcığından tamamiyle arındırılması gerekir ve işin en büyük zorluğu orada. Çamur

deri yumuşaklığındadır, deri yumuşaklındayken çalışmaya başlanır. Böyle bir çalışmayı da bir günde bitiremezsin.

Biraz da yaşamımdan söz etmek istiyorum. Ben gerek özel yaşamımda, gerek sanat yaşamımda hep uzun yürüyüşler yaparım. Doğada dinlenirim, doğanın güzellikleri içinde de başka bir dünya içinde kendimi bulurum. Örneğin ufuk çizgisi beni çoğu zaman bir daire içine alır ya da gökyüzü, evreni çevreleyen bir yarım küredir benim için, kendi kendime düşünüyorum, kendimi bir kürenin içinde hissediyorum. Çeşme’de tatildeyken gene yürüyüş yapıyorum, denizin hemen kenarında bir taş ve yanında siyah bir küre gördüm. Merak ettim, çıkarttık. Beni çeken şey deniz kestaneydi, fakat dışarı çıkarttığım zaman, dikenlerin olağanüstü hareketi. Dikenleri dökülmüş olanların yüzeyinde müthiş bir matematiksel bir güzellik vardı, bir desen çizilmişti. Sonra iç yüzeyine bakıyorum, iç yüzeyde daha farklı desenler çizilmiş, desenler devam ediyor. Bir de Ege’de deniz yosun yeşilinden yosun mavisine, oradan türkuaza, türkuazdan koyu laciverde doğru müthiş bir renk çeşitliliği gösterir. Bir de deniz şeffaftır ve yürüdüğüm sırada suyun her ışıklı hareketi yatay kayalar üstünde bir dans gibidir. O yatay kayaların üstünde uyumla dağılmış deniz kestaneleri, üçlü, ikili, beşli, resimsel bir olay. Kendimi tutamadım ve çizimlere başladım. Seramikle ilişkileri de var, gene dış kabuk ve iç yüzey. Bir devamlılık var.

Bilge Friedlaender: Kâğıtların boyutları ne kadar?

MK: Kağıtların boyutları 50x20 cm. Görüyorsunuz burada fırçaya çok hakimim. Yani hakimim derken fırçayı koyuyorum ve sıfıra bir çekişle rahatlıkla götürüyorum. Benim Hulusi hocadan öğrenmiş olduğum eski sanat, yani çini sanatındaki fırça nüansının kullanılmasından kaynaklanıyor. Fakat bu çizdiklerim bana yetmemeye başladı, yani ben meseleyi daha ayrıntılı görmek, daha ayrıntılı incelemek istedim. Mesela dikenlerin gövdeden çıkışı, gövdeden çıkarken birbirleriyle olan ilişkisindeki denge. Onun için bir mercek aldım ve mercek çalışmaya başladım. Bu sergideki üç çalışma da mercek altında çalışılmış, fotoğraf kanvas da onların büyütülmüştür. Tabii benim bu hassas çalışmam büyütüldüğü zaman değerinden hiç birşey kaybetmedi, yani gördüğünüz o küçük bir çalışma çok büyüdüğü zaman hemen hemen aynı değerleri kendinde taşıdı. Dikenlerin doğrudan çıkışını, birbirleriyle olan ilişkisini ve hareketi net olarak görebiliyorsunuz.

Bilge Friedlaender: Bu çalışmalarınıza kalem de katıldı mı?

MK: Hayır, fırçayla, sanırım akrilik kullandım, çini kullandım, ama bu çalışmaların hepsi fırça. Buradaki kabukta yetkin olan desen dağılımı, yani bir doku. O kadar güzel bir doku çiziyor ki sıfırdan başlıyor, kalıp bir küredir, o kürenin formuna girerek

sıfırdan başlıyor, dağılıyor, sonra tekrar sıfıra geri dönüyor. Sonra şöyle bir sorun çıktı, ben bu çalışmalara büyük bir heyecanla devam ediyorum, ama seramiğim var, seramikle darboğazda değilim, o da aynı zamanda devam ediyor, çünkü ben onlara başladığım zaman, yani tamamiyle sezgisel bir güçle başladım. Ben bunu seramik formlarında nasıl ifade edebilirim ki, bu çizimleri yan yana koyduğum zaman birbirleriyle uyum içinde olsun. Bu çalışmalardan sonra ben seramik kürelerimde cesaretle içeri gitmeye başladım.

Şimdi sergide gördüğünüz işteki gibi bu işler arasında bir uyum var. Bu da 1300 derecede pişmiştir. Zorluklardan bahsetmeyeceğim onlara girersek, çok kötü, çünkü atelyesi olmayan bir sanatçiyim ben, atelyesi olmayan bir sanatçı için bu çok zor, mesela Almanya'da bir nehir geçtik, eşimin yardımıyla nehri geçip, seramikleri karşı taraftaki bir seramik atelyesinde pişirirdik. Sergideki siyah seramikten daha büyük olan bu parça 1981'de Danimarka'da bir hükümet konağının holüne konmak üzere satın alınmıştır.

Pirinç kâğıdı çalışmalarım ise şöyle gelişti. Deniz kestanesini düz bir yüzeyde diyagonal olarak nasıl tarif edebilirim diye düşündüm. Bunun için iki yüzeyle, çift yüzeyle çalıştım, üst yüzey şeffaf bir kâğıt, alt yüzey bayağı resim kâğıdı ve arada da 3-4 cm ara var. İkisini birbirinden kaydırarak koydum, çizimler statik, ama birşeyleri algılıyorsunuz, yani bir hareketi algılıyorsunuz. Böyle başladı ve giderek bunları renklendirdim. Renklendirirken alt yüzeydeki şeffaf pirinç kâğıdı renklendirmeye yöneldim. Zaman alan bir çalışma. İki yüzeyli çalışmalarda alt tarafa desen şemasını kuruyoruz, üstte de rengi, yani ışıklı bir renk dinamizmi yavaş yavaş oluşmaya başladı. Işık ve renk dinamizmi. Deniz kestanesini daha ikinci, üçüncü planda görüyorsunuz bir çizgisini görüyorsunuz. Tabii bu pirinç kâğıtlarını renklendirirken giderek pirinç kâğıdın üzerinde bir doku oluşturmaya başladım. Bu kâğıtları renklendirdiğim zaman, istediğim renk yoğunluğunu elde edemiyordum. Alt yüzeyde deniz kestanesi şeması çizerek, üst yüzeydeki renklendirmeyi daha yoğunlaştırdım ve o şemayla beraber bir ışıkla beraber bir renk dinamizmi istiyorum, ama o şemanın da, o renk dinamizmine bir katkısı olduğu kanaatindeyim. Farklı bir şey, çünkü gene ikisinin arasında derinlik var. Derinliğin sağlamış olduğu fakat belki farklı bir görsel izlenim vardır diye düşünüyorum. Tabii o renklerin esin kaynağı okyanustaki med-cezir olayı, gökyüzündeki renk armonisi, güneşin batımında, burada yaşayamadığımız bir olaydır, çünkü güneş belli mevsimlerde batmaya başladığı zaman, her mevsimde değil, ufukta tan rengi olur, tan renginde görünen taşlar ve 45 dakika içinde bu tan rengi yavaş yavaş kor kırmızıya kadar renk çizer ve gökyüzü gene mavidir. Bu gün batımı nerede Portekiz'de. Okyanus, koca okyanus arada bir nehir gibi görünür ve o renk değişimi -med-cezir sırasında deniz çekilmiştir- o ufuk sizin ayağınızın altındadır. Ufuk sonsuzdan kurtuluyor ve sizin ayağınızın altına

geliyor düşünebiliyormusunuz? Bir an belki sonsuza, saniyenin kaçta kaçını bilmiyorum, ama yaklaştım. Yaklaştım, şöyle yaklaştım, çünkü yüzsem ulaşacaktım sanki ulaşacaktım. Ben böyle bir heyecanla önce uzun yürüyüşler, sonra kendim için buradaki renkleri çektim. Gün battı, gökyüzü, gün batımından belki 20 dakika sonra ve buradaki işim kuma düştü, Ortada da okyanus var, böyle sakin sakin duruyor. Deniz çekildikten sonra kalan su birikintileri, kabuk, kum ve gökyüzündeki renklerin kuma yansması. Bunu her gören uçaktan mı çekti diye sorar. Hayır bunları ben yere çömelerek çektim. Bir de tabii bunları çekerken her an değişebiliyor. Doğadaki her anlık hareket burada da var, çünkü belki bir saniyede, belki bir dakikada değişebiliyor. Suda hareketlenme olduğu için kumdaki dokuyu da birden değiştirebiliyor, işte ben böyle yakalamaya çalıştım. Yakalayamadımız mı biter gider. Benim için önemli olan oradaki dokuydu, dokuyu yakalamaktı. Burada ki kızılık gene gökyüzünden düşen kızılık. Bunlara baktığım zaman aslında biraz belki seramiklerimdeki, ama ben bunları çekerken kesinlikle seramiklerdeki dokularla işim yok, yani onları düşünmüyorum, ama hep dedim ya sezgim bir yerlerde onu sürüklüyor. Elimdeki kamera aslında çok basit bir kamera.